NOVA STUDIA AEGYPTIACA IX

Ex Aegypto lux et sapientia

Homenatge al professor Josep Padró Parcerisa

edició a càrrec de:

Núria Castellano, Maite Mascort, Concepció Piedrafita i Jaume Vivó

Universitat de Barcelona
Generalitat de Catalunya
Societat Catalana d'Egiptologia

NOVA STUDIA AEGYPTIACA IX

Ex Aegypto lux et sapientia

Homenatge al professor Josep Padró Parcerisa

edició a càrrec de:

Núria Castellano, Maite Mascort, Concepció Piedrafita i Jaume Vivó

Universitat de Barcelona
Generalitat de Catalunya
Societat Catalana d'Egiptologia

Barcelona 2015

NOVA STUDIA
AEGYPTIACA IX (2015)

Alguns cons funeraris no vistos per Davies i Macadam
(1a part)

*JAUME VIVÓ**

Des de l'edició l'any 1957 del volum de làmines del *Corpus* d'inscripcions dels cons funeraris egipcis realitzat per Davies i Macadam,[1] han anat apareixent en diferents publicacions un cert nombre de cons inèdits que no hi havien estat recollits.[2] Aquest *Corpus*, a diferència d'anteriors publicacions,[3] recull un total de 611 estampacions diferents dibuixades amb gran exactitud i de manera facsímil per l'experta mà de Norman de Garis Davies, la qual cosa en facilitava la lectura i identificació.[4] Durant els anys que Davies va residir a la zona de Tebes Oest, va anar recopilant tota la informació possible sobre aquests tipus d'objectes amb la intenció de publicar un *corpus* que recollís totes les inscripcions conegudes fins llavors, ampliant i millorant considerablement el treball anteriorment realitzat per Daressy que en recollia prop de tres-centes.[5] L'any 1941, Davies va morir sense haver pogut concloure aquesta tasca tan ingent, però va deixar molta informació i gairebé tots els dibuixos preparats a punt per ser publicats. La seva vídua, Nina de Garis Davies, va donar tot aquest valuós material al Griffith Institute d'Oxford; després de diferents vicissituds, va arribar a les mans de M.F. Laming Macadam, el qual, passats uns anys, tot i la gran feina de Davies, va veure que encara necessitaria molt més temps per poder completar el projecte original de publicar els textos i tota la documentació relativa a aquestes inscripcions, ja que cadascuna d'elles

* Membre de la Societat Catalana d'Egiptologia.

1. N. DE G. DAVIES & M.F. MACADAM, *A Corpus of Inscribed Egyptian Funerary Cones*, Part I, Plates, Oxford, 1957. En aquest treball denominarem aquesta obra *Corpus*.
2. Una relació dels cons funeraris inèdits al *Corpus* es pot trobar a: J. VIVÓ & S. COSTA, «Funerary Cones unattested in the *Corpus* of Davies and Macadam (Annex I)», *BSÉG* 22, 1998, p. 59-72; G. DIBLEY & B. LIPKIN, *A Compendium of Egyptian Funerary Cones*, Londres, 2009, p. 187-193; K. ZENIHIRO, *The Complete Funerary Cones*, Tokio, 2009, p. 229-240; E. KRUCK, *Dra' Abu el-Naga I. Eindrücke. Grabkegel als Elemente thebanischer Grabarchitektur*, Archäologische Veröffentlichungen 124, DAIK, Wiesbaden, 2012, p. 91-92, 135, 146-148, 156.
3. Els principals reculls d'inscripcions dels cons funeraris publicats abans de l'edició del *Corpus* es poden trobar a: A. WIEDEMANN, «Die Altaegyptischen Grabkegel», *Actes du Sixième Congrès International des Orientalistes tenu en 1883 à Leide*. Quatrième partie, Sections 3: Africaine, Leiden, 1885, p. 129-155; W. M. F. PETRIE, *A Season in Egypt 1887*, «V. Funeral Cones And Other Inscriptions», Londres 1888, p. 23-25 i pls. XXI-XXIII; G. DARESSY, «Recueil de cônes funéraires», *MMAF* VIII, 2on fasc., El Caire, 1893, p. 269-352; (MARQUESS OF) NORTHAMPTON & W. SPIEGELBERG & P. NEWBERRY, *Report of some Excavations in the Theban Necropolis During The Winter of 1898-9*, Londres 1908, p. 35-36 i pls. XXIII-XXV; R. MOND, «Report of Work in the Necropolis of Thebes during the Winter of 1903-1904», *ASAE* VI, 1905, p. 65-96, pls. I-IX; H. GAUTHIER, «Rapport sur une saison de fouilles à Drah abou'l Neggah en 1906», *BIFAO* VI, 1908, 121-137, 171; É. CHASSINAT, «Quelques cônes funéraires inédits», *BIFAO* VII, 1910, p. 155-163.
4. En el transcurs del procés d'edició, alguns d'aquests dibuixos van ser retocats molt curosament per Macadam, quan trobava exemplars en millor estat de conservació que els examinats pel mateix Davies.
5. DARESSY, *op. cit.* nota 3.

mereixia una particular línia d'investigació. Després de comparar els dibuixos realitzats magistralment per Davies amb tants cons com va poder examinar físicament i per no demorarne indefinidament l'edició, Macadam va decidir finalment donar a llum el volum de làmines més complet publicat fins al moment. Aquest primer volum recull les 611 estampacions conegudes fins aleshores, agrupades segons el nombre de columnes o fileres de jeroglífics, i ordenades entre elles lexicogràficament, i inclou al final de l'obra dos índexs, un de noms de persones i un altre de títols transliterats, que en faciliten la utilització.

Més de 55 anys després de la publicació de les làmines del *Corpus* d'inscripcions dels cons funeraris, encara no ha aparegut l'esperat «segon volum» que reuneixi tota la informació sobre aquests objectes que en el seu moment va imaginar Norman de Garis Davies. No obstant això, en aquests darrers anys s'han publicat alguns treballs[6] que complementen la magnífica obra de Norman de Garis Davies i M.F. Laming Macadam.

En l'edició definitiva del *Corpus* amb els dibuixos de Davies ordenats de nou, Macadam va incloure 33 cons,[7] l'existència dels quals ni ell ni el mateix Davies no havien pogut comprovar, però que estaven recollits en les seves notes i dels quals tenien notícia a partir de publicacions anteriors. Macadam no va gosar prescindir-ne *a priori*, tot esperant que una futura edició del *Corpus* pogués eliminar-los o confirmar-los definitivament. Aquestes 33 estampacions,[8] una gran part de les quals van ser dibuixades per Macadam en un sol traç perquè no es confonguessin amb els facsímils que Davies havia dibuixat tan curosament, les podem agrupar principalment en tres apartats: (*a*) aquelles l'existència de les quals està provada; (*b*) les que podríem eliminar amb gairebé total seguretat; i (*c*) les que encara avui dia són dubtoses i de les quals no hem pogut trobar un exemplar en cap museu ni en cap col·lecció privada consultada fins al moment.

A causa de l'espai limitat de què disposem, en aquest article ens limitarem a tractar l'apartat (*a*), que recull les estampacions corresponents als cons l'existència dels quals hem pogut confirmar sense cap dubte.

De les nou estampacions que agrupem en aquest apartat,[9] acompanyades amb la corresponent fotografia i dibuix facsímil, n'oferim només unes breus notes junt amb les referències bibliogràfiques, quan n'hi ha, i la localització actual. Tampoc no entrarem en l'estudi dels personatges esmentats ni de l'època en què van viure. Abans de continuar, però, hem de dir que aquest apartat inicialment estava format per onze estampacions, de les quals teníem notícia a partir de diverses publicacions, però, després de fer les comprovacions pertinents, el número s'ha reduït a nou. Les dues estampacions que havíem afegit i que de moment continuem pensant que no existeixen, passaran a formar part de l'anteriorment esmentat

6. L. MANNICHE, *Lost Tombs. A Study of Certain Eighteenth Dynasty Monuments in the Theban Necropolis*, Londres, 1988, p. 3-12; J. VIVÓ, «Notes sobre els cons funeraris egipcis», *Nilus, Butlletí de la Societat Catalana d'Egiptologia*, núm. 11, Barcelona, 2002, p. 5-30; F. KAMPP, *Die Thebanische Nekropole. Zum Wandel des Grabgedankens von der XVIII. bis zur XX. Dynastie*. Theben XIII. 1. Teil, Mainz Am Rhein, 1996, p. 66-69; M. AL-THIBI, *Aspects of Funerary Cones* (Tesi presentada a la Univesitat de Liverpool, juny 2005); DIBLEY & LIPKIN, *op. cit.* nota 2; ZENIHIRO, *op. cit.* nota 2.
7. Cons del *Corpus* de Davies & Macadam núms.: 44, 69, 70, 104, 115, 137, 150, 169, 196, 211, 219, 225, 239, 250, 261, 269, 274, 303, 310, 326, 327, 336, 346, 347, 396, 409, 410, 416, 460, 473, 527, 555 i 566.
8. Aquí hem preferit denominar-les «estampacions» en comptes de «cons» atès que algunes d'aquestes estampacions s'han trobat exclusivament damunt de tovots i mai damunt de cons.
9. Núms. del *Corpus*: 150, 211, 219, 239, 274, 303, 327, 336 i 346.

apartat (*b*) en un proper article. Aquests dos cons presumptament inexistents són els que corresponen als núm. 69 i 196 del *Corpus*, ambdós adjudicats a dos personatges anomenats Amenhotep.[10]

Fig. 1. Corpus nº 150.

Fig. 2. Nº 150. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

Con núm. 150 de Neferhat *Nfr-ḥꜣt* (Fig. 1 i 2, làm. I)

Estampació amb tres columnes de text: *L'honrat davant d'Osiris, supervisor del departament d'Amon, escriba lleial del summe sacerdot, Neferhat*. Chassinat[11] durant les excavacions realitzades a principis de 1906 a la zona de Dra Abu el-Naga va recollir un nombre considerable de cons funeraris dispersos pel terreny, la majoria d'ells coneguts i publicats anteriorment, però entre la vintena que no ho havien estat, menciona un con d'aquest tipus bastant desgastat trobat al sud de la necròpolis i que probablement és el que es conserva a l'Institut Français d'Archéologie Orientale del Caire (IFAO 4881).[12] D'altra banda, i procedent de l'antiga col·lecció de l'artista i col·leccionista Pelagio Palagi[13] formada al voltant dels anys 1830, al Museo Civico Archeologico de Bolonya (Itàlia) es conserva un altre exemplar d'aquest tipus (KS 3310).[14] Aquest con ja havia estat recollit en les notes manuscrites de Flinders Petrie al mateix museu, abans que fos finalment publicat per Pernigotti[15] sense

10. Respecte al con núm. 69, veure: J.M. GALÁN & F. BORREGO, «Funerary Cones from Dra Abu el-Naga (TT. 11-12)», *Memnonia* 17, 2007, p. 208. Agraïm aquí les informacions facilitades per José Manuel Galán i Francisco Borrego. Pel que fa al con núm. 196, veure: A. DORN & E. PAULIN-GROTHE, «Die Stele Sen(y)nefers und Grabkegel (Cones) aus dem Tal der Könige», *Göttinger Miszellen*, 222, 2009, p. 11. Agraïm també a Elina Paulin-Grothe i Andreas Dorn les dades i fotografies facilitades.
11. CHASSINAT, *op. cit.* nota 3, p. 161.
12. Agraïm la informació facilitada per François Leclère, membre científic de l'IFAO i actualment enginyer de recerca a l'École Pratique des Hautes Études, section des Sciences religieuses.
13. M.L. BIERBRIER, *Who Was Who in Egyptology*, The Egypt Exploration Society, 4a. ed. rev., Londres, 2012, p. 413.
14. Agraïm a Daniela Picchi responsable de la secció egípcia del Museo Civico Archeologico de Bolonya la informació facilitada sobre el con de Neferhat que conserva aquest museu i el permís per publicar-lo.
15. S. PERNIGOTTI, «I "coni funerari" del Museo civico archeologico», *Il Carrobio, rivista di studi Bolognesi*, vol. III, 1977, p. 332 fig. 1(4), 333(4); S. PERNIGOTTI, *Una nuova collezione egiziana al Museo Civico Archeologico di Bologna*, Monografie di SEAP, Series Minor, 6, Pisa, 1994, p. 60-61(7), tav. VI (IX.7).

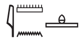
donar-li la importància que creiem que es mereixia, perquè era un con que no havia estat vist ni per Davies ni per Macadam, la qual cosa va comportar que no hi aparegués el dibuix de forma facsímil en el *Corpus*, donat que la seva existència era dubtosa en el moment de la publicació. Si bé Pernigotti menciona aquest fet, en cap de les dues ocasions que va publicar la peça, no hi va adjuntar ni el dibuix facsímil ni cap fotografia, únicament un dibuix esquemàtic.

Fig. 3. Corpus nº 211**.**

Fig. 4. Nº 211. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

Con núm. 211 d'Amenhotep *Ꞽmn-ḥtp* (Fig. 3 i 4, làm. I)

Estampació amb tres columnes de text: *L'Osiris, director dels jardins, Amenhotep, justificat. La senyora de la casa, Tay*. Les notes manuscrites de Davies, recollides posteriorment per Macadam,[16] mencionen que un exemplar va ser trobat per Herbert Winlock al temple de Ramesses IV i que uns altres quatre exemplars van ser posats a la venda. Davies també menciona les sigles "MM" juntament amb dues notes a llapis dins d'un parèntesi «(copy lost ?)» i «(get facsimile)», la qual cosa indica que pensava que algun exemplar d'aquest con era al Metropotitan Museum de Nova York i que per algun motiu s'havia perdut, raó per la qual no havia pogut fer el dibuix facsímil. Actualment no se'n conserva cap còpia al Metropolitan Museum i no sabem on va aconseguir Davies les dades recollides a les seves notes, que per una altra part mostren una sèrie de confusions en relació als números de referències que dóna, així com respecte a l'aspecte físic atès que el descriu com un con quadrat amb la base vermella massa petita per a la impressió. Actualment coneixem únicament tres exemplars d'aquest con conservats al Museu Egipci del Caire[17] amb els números d'inventari: JE 56034, JE 56035 i TR 8/7/20/25.

16. Una còpia fotogràfica realitzada per Kento Zenihiro de les notes manuscrites de Davies i de Macadam conservades actualment a la Biblioteca de Sudan a Khartum, poden ser, gràcies a la seva generositat, consultades lliurement per internet: <https://sites.google.com/site/macadamcollections/> (consultada novembre 2013).
17. Notificació facilitada per François Leclère, agost de 2001.

Fig. 5. Corpus nº 219.

Fig. 6. Nº 219. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

Con o motlle (?) núm. 219 de Pay *Pꜣy* (Fig. 5 i 6, làm I)

Tres columnes de text: *L'Osiris, el dibuixant Pay. El seu fill, el dibuixant Nebre, justificat.* Émile Chassinat,[18] en la publicació dels cons inèdits[19] trobats durant les excavacions realitzades a principis de 1906 a la zona de Dra Abu el-Naga, menciona que va comprar a un camperol un fragment de con amb aquesta inscripció, amb la característica singular de tenir el signes jeroglífics incisos i d'estar fet de pedra calcària i no de fang cuit com era habitual, i remarca que aquest estrany con de pedra va ser l'únic exemplar que va poder aconseguir durant la seva estada de diversos mesos a la necròpolis tebana. Uns anys més tard, Henri Gauthier, en publicar una vintena de petits objectes diversos i de procedència desconeguda comprats o trobats a l'atzar, pertanyents a l'Institut Français d'Archéologie Orientale del Caire, menciona de nou aquest objecte.[20] Ignorant probablement la publicació anterior de Chassinat, Gauthier el descriu com un «moule de cône funéraire en calcarie dur» i menciona que té els signes jeroglífics en relleu enfonsat per utilitzar-lo com a motlle per estampar-lo damunt la base del con d'argila. Per la seva banda, al prefaci del *Corpus*,[21] Macadam menciona que, com a excepció, va publicar el dibuix d'aquest con de pedra amb els signes jeroglífics invertits, ja que, a diferència de la resta, l'original trobat no era el producte d'una estampació sinó que podria ser ell mateix un motlle o matriu,[22] encara que també menciona que Davies no el va considerar com a tal, ja que tenia el convenciment que aquestes matrius serien fetes de fusta. Com que no va poder comprovar directament l'objecte, es va utilitzar

18. CHASSINAT, *op. cit.* nota 3, p. 161 (XX).
19. Chassinat es refereix als cons que no apareixien en les publicacions de DARESSY, MOND i GAUTHIER, *op. cit.* nota 3.
20. H. GAUTHIER, «Monuments et fragments appartenant à l'Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire», *BIFAO* XII, 1916, p. 131-133.
21. DAVIES & MACADAM, *Corpus*, p. vi.
22. Curiosament tant Chassinat com Gauthier també havien publicat aquesta peça amb els signes invertits, com si es tractés del resultat d'una estampació. Aquí també hem optat per aquesta opció invertint el dibuix.

al Corpus un dibuix fet a mà alçada a partir del con publicat per Chassinat tot i que també tenia coneixement de la publicació de Gauthier.[23] Fins al moment no coneixem l'existència de cap con d'argila amb aquesta estampació, la qual cosa, si finalment se'n trobés algun exemplar, dissiparia els nostres grans dubtes quant a la utilitat final d'aquest objecte. Actualment aquest interessant con o matriu de pedra es conserva, amb el número d'inventari d'objectes 205, a l'Institut Français d'Archéologie Orientale del Caire i en podem publicar la fotografia per primera vegada.[24]

Fig. 7. Corpus nº 239.

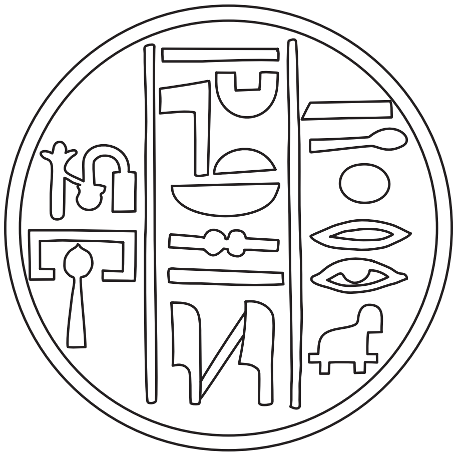

Fig. 8. Nº 239. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

Con núm. 239 de Nebseny *Nb-sny* (Fig. 7 i 8, làm II)

Tres columnes de text: *L'escriba del tresor de l'esposa del déu, Nebseny, justificat amb Osiris*. Aquest con va ser publicat per primera vegada per Daressy[25] mencionant que procedia de l'antic Museu Egipci de Guiza, però sense donar-ne més detalls. En la seva recerca dels cons Davies no el va poder trobar al Museu del Caire per la qual cosa no va poder comprovar-ne l'existència ni fer-ne el dibuix facsímil.

Finalment, l'agost de 2001, François Leclère el va poder veure i fotografiar als magatzems del Museu Egipci del Caire que en conserva un únic exemplar[26] amb el número de registre temporal TR 9/1/25/16. Així doncs, sense cap mena de dubte, podem confirmar l'existència d'aquest con que fins ara consideràvem dubtosa, i que va entrar al Museu a principis de gener de 1925.

23. La disposició dels signes al dibuix fet a mà del *Corpus* és similar al que apareix publicat, amb fonts tipogràfiques jeroglífiques de l'IFAO, per Chassinat mentre que en la de Gauthier la columna central està lleugerament desplaçada i el signe (Aa11 de Gardiner) de la tercera columna apareix invertit.
24. Fotografia feta i facilitada per François Leclère. Agraïm també a Béatrix Midant-Reynes directora de l'IFAO, i a Nadine Cherpion, responsable del servei d'arxius l'oportunitat de publicar aquesta peça.
25. DARESSY, *op. cit.* nota 3, p. 281, 307, núm. 86.
26. Agraïm des d'aquí la generositat de François Leclère per donar-nos aquesta informació i facilitar-nos la fotografia del con. Donem també les gràcies al director del Museu d'El Caire, Lotfi Abdel Hamid pel permís de publicació i a Marwa Abd el Razek per les seves gestions.

Fig. 9. Corpus nº 274.

Fig. 10. Nº 274. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

Con núm. 274 d'Ahmose *Ỉʿḥ-ms* (Fig. 9 i 10, làm II)

Con molt desgastat amb dues columnes de text de lectura incompleta: *El sacerdot uab d'Amon (?), Ahmose*. Va ser publicat per primera vegada per Daressy[27] que mencionava únicament que procedia d'una col·lecció particular, però no especificava res més. La imatge que apareix al *Corpus* està copiada directament de la publicació de Daressy, ja que ni Davies ni Macadam van poder comprovar-la. En l'actualitat, un con amb aquesta estampació es conserva a l'Antikenmuseum Basel und Sammlung Ludwig[28] amb el núm. d'inventari BSAe III 6646, i sembla ser el mateix i únic exemplar conegut i dibuixat per Daressy, perquè presenta deterioraments similars als signes jeroglífics estampats dins d'una forma ovalada, tot i que Daressy la va dibuixar perfectament circular, tal com també apareixia al *Corpus*. Aquest òval amb els signes inscrits és força petit en relació a la superfície de la base circular del con d'argila. Es probable que Daressy el veiés a El Caire en propietat del pare franciscà Fra Cleofa Steinhauser, conegut antiquari interessat en les antiguitats egípcies, que més tard el va vendre al metge i col·leccionista suís Dr. Kurt Forcart que en va fer donació al museu l'any 1925 juntament amb altres objectes.

Con núm. 303 d'It(ef) *Ỉtf* (Fig. 11 i 12, làm II)

Dues columnes de text: *La seva esposa, la senyora de la casa, It(ef)*. Aquest con va ser publicat per primera vegada per Northampton, Spiegelberg i Newberry[29] juntament amb un total de cinquanta tipus de cons, amb estampacions diferents, trobats tots ells en el transcurs de les excavacions fetes a la zona de Dra Abu el-Naga a l'hivern de 1898-1899, però sense especificar quants se'n van trobar de cada tipus ni quin va ser el seu destí. La meitat de les estampacions d'aquests cons ja havien estat publicades per Daressy, mentre que l'altra meitat

27. DARESSY, *op. cit.* nota 3, p. 283, 309, núm. 129.
28. Agraïm a André Wiese, conservador en cap del departament d'Art Egipci de l'Antikenmuseum Basel und Sammlung Ludwig de Basilea, les informacions donades, així com el permís de publicació de la fotografia d'aquest con.
29. NORTHAMPTON & SPIEGELBERG & NEWBERRY, *op. cit.* nota 3, p. 36 i pl. XXIV(25).

Fig. 11. Corpus nº 303.

Fig. 12. Nº 303. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

eren desconegudes en el moment de la publicació. D'aquestes darreres, sis estampacions resten encara dubtoses i no se n'ha pogut comprovar encara l'existència.[30]

A les seves notes manuscrites,[31] Davies només fa referència a la publicació de Northampton de la qual copia l'estampació que Macadam va incloure al *Corpus* sense haver-ne pogut veure ni examinar cap exemplar.

La confirmació de l'existència d'aquest tipus de con es deu a les excavacions que s'estan realitzant actualment a la zona de Dra Abu el-Naga, dirigides per José M. Galán dins del denominat Proyecto Djehuty,[32] a les tombes TT 11, TT 12 i -399-. De la primera campanya de l'any 2002 fins a la de 2006 s'han trobat 31 exemplars amb aquesta mateixa estampació.[33] Com que porta únicament el nom i títols d'una dona i tenint en compte que durant l'Imperi Nou no coneixem cap dona que no formés part de la reialesa que disposés d'una tomba pròpia independent de la de l'espòs o família, pensem que aquest con d'It(ef) aniria acompanyat d'un o d'altres cons amb el nom del propietari de la tomba. El mateix equip de Galán va trobar també 43 cons similars, inèdits al *Corpus*, pertanyents a un tal Baki, director del bestiar d'Amon, que amb tota seguretat seria l'espòs de It(ef)[34] i propietari d'una tomba desconeguda que es va poder identificar al costat de la tomba TT 12 de Hery.[35]

Con núm. 327 de Nakht *Nḫt* (Fig. 13 i 14, làm III)

Dues columnes de text: *El porta-estendard, Nakht*. Con publicat per primera vegada per Pellegrini[36] i conservat al Museo Archeologico de Florència amb el núm. d'inventari 6751.[37]

30. Aquests són els cons del *Corpus* núms. 69, 104, 269, 310, 396 i 473.
31. <http://1st.geocities.jp/kilikata/Macadam_Collections/01-172-02-173-high.jpg> (consultada novembre 2013).
32. Agraïm a José Manuel Galán director del Proyecto Djehuty la informació i el permís de publicació de la fotografia del con d'It(ef).
33. GALÁN & BORREGO, *op. cit.* nota 10, p. 201, 202, 205, pl. XXXVII(C) i pl. XXXIX(C).
34. GALÁN & BORREGO, *op. cit.* nota 10, p. 201, 202, 204, pl. XXXVII(B) i XXXIX(B).
35. J. M. SERRANO DELGADO, «Baki, supervisor del Ganado de Amón», *BAEDE* 15, 2005, p. 85-98.
36. A. PELLEGRINI, «I Coni Funebri del Museo Archeologico di Firenze», treball presentat l'any 1899 en el *XIIe Congrés International d'Orientalistes* a Roma, imprés l'any 1902 a Bessarione, Sèrie II, vol. III, fasc. 67, any VII, Roma, 1902, 147(93), Tav. IV(93).
37. Donem les gràcies a Maria Cristina Guidotti, directora del Museo Egizio de Florència, per facilitar-nos la fotografia d'aquest con.

Fig. 13. Corpus nº 327.

Fig. 14. Nº 327. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

A les notes manuscrites de Davies hi apareixen dues anotacions sobre aquest con.[38] Una que menciona la referència a la publicació de Pellegrini del con de Florència, i una altra que diu literalment "*Hand copy from Colin Campbell Collection*", la qual cosa indicaria que havia fet una còpia esquemàtica a mà d'aquest con procedent de la col·lecció que el Reverend Colin Campbell (1848-1931) havia reunit en les seves estades a Egipte. L'any 1925, Campbell va oferir la seva col·lecció, incloent-hi molts cons funeraris i *òstraca*, al Hunterian Museum de Glasgow, al Royal Museum of Scotland d'Edimburg, a l'Oriental Museum de Durham i al Museu de Dundee.[39] Consultats aquests museus sembla ser que aquest con no es troba entre les seves col·leccions per la qual cosa desconeixem on para actualment.

En el transcurs de les excavacions realitzades pel Deutsche Archäologische Institut Kairo (DAIK) dirigides per Daniel Polz a la zona de Dra Abu el-Naga de 1991 fins el 2010, s'han trobat, entre molts d'altres, 70 cons i un tovot d'angle amb aquesta mateixa estampació.[40] D'aquests setanta cons s'ha pogut comprovar que es van utilitzar dos motlles molt similars, però que presenten unes lleugeres diferències en el gravat dels signes jeroglífics.[41]

Per l'acumulació de cons trobats s'ha pogut identificar la tomba de Nakht, com a destinatària d'aquests cons situada en el mur NE del pati de la tomba TT 232, a la qual la Missió del DAIK ha donat el número K01.3.

Estampacions núm. 336 i 346 de Tutmosis ; *Ḏḥwty-ms* (Fig. 15 i 16, làm IV)

Aquestes dues estampacions no s'han trobat mai sobre cons sinó únicament damunt de tovots cuits de forma rectangular.[42] Alguns exemplars presenten solament una de les dues estampacions mentre que d'altres tenen les dues. Estampació 336: *L'Osiris, supervisor*

38. <http://1st.geocities.jp/kilikata/Macadam_Collections/01-170-171-high.jpg> (consultada novembre 2013).
39. BIERBRIER, *op. cit.* nota 13, p. 102-103; A. MCDONALD & S. A. COUPAR, «The Egyptologycal afterlife of Colin Campbell», *Egyptian Archaeology* 40, Spring 2012, p. 21-24.
40. KRUCK, *op. cit.* nota 2, p. 47-50, 84-85, 157(04).
41. KRUCK, *op. cit.* nota 2, p. 85.
42. Les mides d'aquests tovots, amb lleugeres variacions, són: 33 x 15 x 7 cm

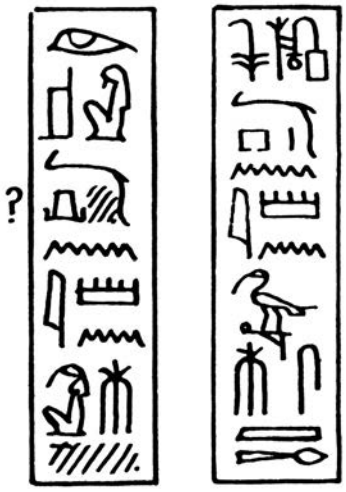

Fig. 15. Corpus nº 336 i 346.

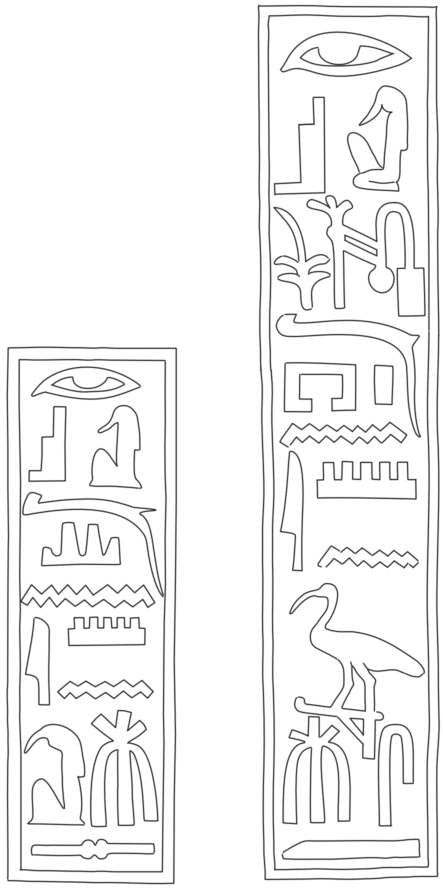

Fig. 16. Nº 336 i 346. Dibuix de l'autor. Escala 1:2.

del doble graner d'Amon, Tutmosis. Estampació 446: *L'Osiris, escriba reial, intendent d'Amon, Tutmosis*. L'estampació 336 es presenta sempre en el costat estret i curt del tovot, mentre que la 346 es situa en el costat també estret però més llarg. Macadam les va incloure al *Corpus* de cons perquè figuraven a les notes de Davies, que probablement havia considerat que aquests maons acomplien la mateixa funció decorativa que els anomenats cons funeraris.

L'existència d'aquests tovots amb estampacions era ja coneguda des de l'expedició napoleònica,[43] i dels quals l'enginyer i geògraf Edmé François Jomard[44] va fer una acurada descripció.[45] Les notes de Davies (molt malmeses en aquest punt)[46] mencionen aquestes dues estampacions citant el Museu de Torí on diu que va fer còpies esquemàtiques a mà. Per altra banda, a la mateixa pàgina de notes, hi ha també una anotació afegida de Macadam que diu literalment «*Ed n/n. facsim. in squeeze box*», fet que està confirmat per una

43. *Description de l'Égypte ou Recueil des observations et des recherches qui on été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française*. Antiquités (Planches). 5 vols., 1809-22, vol. II, pl. 48, núms. 6-8.
44. BIERBRIER, *op. cit.* nota 13, p. 282.
45. E.F. JOMARD, «§. X. Des briques imprimées, trouvées dans un hypogée», *Description de l'Égypte ou Recueil des observations et des recherches qui on été faites en Égypte pendant l'expédition de l'armée française*. Antiquités-Description. Tome III, 1821, 2a ed., p.131-134.
46. <https://sites.google.com/site/macadamcollections/davies-red-notebook/01-101> (consultada novembre 2013).

nota a llapis que el mateix Macadam va escriure a sota de l'estampació núm. 346 del seu propi volum ja imprès del *Corpus*[47] on deia que havia fet un dibuix facsímil a partir de l'exemplar d'Edimburg, però que no en disposava quan va muntar les pàgines de làmines a Amèrica.[48] Desconeixem a quin exemplar d'Edimburg es refereix Macadam en les seves notes.[49]

En l'actualitat es coneixen nombrosos tovots amb una o amb les dues impressions juntes, conservats en uns pocs museus: l'Oriental Museum de Durham (EG 1054), el Museu del Louvre de París (E 13207) i el British Museum de Londres (EA 13176)[50] en conserven cadascun un exemplar, mentre que el Museo Egizio de Torí en conserva vint-i-set, provinents de la col·lecció de Bernardino Drovetti[51] i Antonio Lebolo.[52] Finalment, les excavacions realitzades al complex funerari de la tomba TT 32 de Tutmosis a la zona del Khokha, per la Hungarian Archaelogical Mission a Tebes entre els anys 1983 i 1993, han aportat la troballa d'un total de 205 tovots d'aquest tipus amb una sola o amb les dues estampacions, tots ells descrits en un treball remarcable realitzat per Erno Gaál amb la col·laboració del director de la missió, László Kákosy.[53]

Pel que sembla, aquests tovots estampats amb el nom i títols del difunt no solament formarien part com a element decoratiu dels dos pilons que precedien la tomba de Tutmosis, sinó que una gran quantitat van ser trobats a l'interior del passatge subterrani descendent prop de la cambra funerària,[54] on probablement formarien part d'un mur de tancament, tal com ja havia mencionat també el membre de l'expedició francesa Edmé F. Jomard en la descripció d'aquests tovots.[55]

ADDENDA

Voldríem afegir, a aquesta relació de cons no dibuixats de forma facsímil al *Corpus*, dos cons més, que si bé ja havien estat anteriorment publicats, creiem que podrien substituir, gairebé amb total seguretat, els dos exemplars tal com apareixen publicats al *Corpus*, que ens atrevim a dir que no existeixen. Es tracta dels cons núm. 326 i 416, el primer dels quals presenta unes lleugeres diferències en la forma d'escriure el títol del propietari, mentre que el segon és completament igual però amb el sentit de lectura invertit.[56]

47. <http://1st.geocities.jp/kilikata/Macadam_Collections/02-029-b-high.jpg> (consultada novembre 2013).
48. Text manuscrit de Macadam al dessota del núm. 346 de la edició del *Corpus*: «I have made a facsimile from the Edimb. example, but I didn't have it with me in America when I mounted the plates».
49. Agraim a Margaret Maitland, conservadora de l'Ancient Mediterranean Department of World Cultures del National Museums Scotland d'Edimburg, les informacions facilitades.
50. Donem les gràcies a Marcel Marée, conservador del Departament de l'antic Egipte i Sudan del British Museum, per les fotografies d'aquest tovot i el permís per publicar-les.
51. BIERBRIER, *op. cit.* nota 13, p. 161-162.
52. BIERBRIER, *op. cit.* nota 13, p. 314.
53. E. GAÁL, *Stamped Bricks from TT32*, Studia Aegyptiaca XV, Budapest, 1993.
54. Dels 205 tovots trobats, 105 ho van ser a l'interior de la tomba, mentre que 55 ho van ser a l'exterior. Veure GAÁL, *Stamped Bricks*, p. 34-36.
55. JOMARD, *op. cit.* nota 45, p. 131-134.
56. Volem aquí donar les gràcies a José Manuel Galán per facilitar-nos les fotografies d'aquests dos cons i el permís per publicarles.

Fig. 17. Corpus nº 326.

Fig. 18. Nº 326. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

Con 326 de Maienheqau *Mꜣỉ-n-ḥḳꜣw* (Fig. 17 i 18, làm III)

Dues columnes de text: *El porta-estendard, Maienheqau*. Les primeres notícies que tenim d'aquest con són les de la publicació de Northampton, Spiegelberg i Newberry,[57] d'on sens dubte va ser copiat per Davies i posteriorment publicat per Macadam al *Corpus*, ja que presenta les mateixes característiques gràfiques que les de la publicació original.

Per una altra part, a principis de 1906 Émile Chassinat[58] va trobar a la zona de Dra Abu el-Naga dos exemplars d'un con inèdit en relació als publicats anteriorment per Daressy, Mond i Gauthier, però força similar al publicat per Northampton, que Chassinat desconeixia probablement en aquell moment, en coincidir gairebé en el temps ambdues publicacions. El con representat a Northampton, Spiegelberg i Newberry presenta dues variants principals respecte al con de Chasinat: una, en la forma d'escriure el títol del propietari, i l'altra en la línia vertical que separa les dues columnes de text, absent en aquest con.[59]

Un dels dos cons trobats per Chassinat es conserva actualment a l'Institut Français d'Archéologie Orientale del Caire,[60] mentre que de l'altre, menys complet, no se sap on para.[61] L'exemplar que aquí presentem, idèntic al conservat a l'IFAO, forma part d'un total de 15 cons similars trobats en el transcurs de les cinc primeres campanyes d'excavació del Proyecto Djehuty realitzades a la zona de Dra Abu el-Naga.[62] Aquests setze cons són el total

57. NORTHAMPTON & SPIEGELBERG & NEWBERRY, *op. cit.* nota 3, p. 36 i pl. XXV(46).
58. CHASSINAT, *op. cit.* nota 3, p. 158(X).
59. En els dos quaderns manuscrits del diari d'excavació de W. SPIEGELBERG, *Fundjournal* I i II, conservats al Griffith Institute Archive d'Oxford, es fa evident que aquest con, tal com va ser publicat finalment, hauria estat interpretat de manera errònia a partir solament d'un dels dos cons trobats (*Fundjournal* I, p. 94), en què la part corresponent al títol del personatge estava força erosionada, mentre que l'altre exemplar, molt millor conservat, apareix perfectament dibuixat sense cap diferència amb el con publicat per Chassinat (*Fundjournal* II, p. 102). La línia vertical que separa les dues columnes de text del primer con està ratllada en el diari de Spiegelberg (*Fundjournal* I, p. 94).
60. Lot n° IFAO 5763, caixa C. Donem les gràcies a François Leclère per les informacions facilitades.
61. P.-M. CHEVEREAU, «Le porte-étendard Maienheqaou», *Revue d'Égyptologie* 47 (1996), p. 15 n.15.
62. GALÁN & BORREGO, *op. cit.* nota 10, p. 200-201, 206, pl. XXXVII(A).

dels únics exemplars coneguts fins al moment amb aquesta mateixa estamapació del porta-estendard Maienheqau.

Fig. 19. Corpus nº 416.

Fig. 20. Nº 416. Dibuix de l'autor. Escala 1:1.

Con 416 de Merytptah *Mryt-ptḥ* (Fig. 19 i 20, làm III)

Quatre fileres horitzontals de text: *L'honorada davant d'Osiris, senyora de la casa, Meryptah, justificada*. Aquesta estampació ja va ser publicada el 1847 per Prisse d'Avennes[63] i va ser també recollida per Daressy l'any 1893,[64] i més tard va ser inclosa al Corpus de Davies i Macadam. Les tres publicacions, però, presenten el mateix error en la inscripció jeroglífica invertida amb el sentit de lectura de dreta a esquerra. Sembla que l'errònia representació de Prisse[65] va ser copiada sense poder fer la oportuna comprovació amb el con original del qual probablement desconeixien on es conservava.

No va ser fins l'any 1980 que Michel Dewachter[66] en una breu comunicació va donar a conèixer aquest con conservat al Museu National de Céramique a Sèvres,[67] producte d'una donació de l'any 1837, i el va presentar com un nou tipus inèdit a afegir al Corpus de Davies i Macadam. Dewachter menciona que l'empremta d'aquest con mesura 6 cm de diàmetre, mentre que el publicat per Daressy (reproduït més tard al *Corpus* amb el núm. 416) és d'un tipus més petit (4,5 cm),[68] i adjunta un dibuix esquemàtic del nou con de Sèvres i també del publicat al *Corpus* per fer-ne la comparació, tant pel que fa a la proporció com a l'orientació dels textos i també a alguna petita diferència en els signes jeroglífics estampats.

63. E. PRISSE D'AVENNES, *Monuments Égyptiens, bas-reliefs, peintures, inscriptions, etc., d'après les dessins executés sur les lieux*, París, 1847, pl. XXVII.
64. DARESSY, *op. cit.* nota 3, p. 291, 313, núm. 200.
65. Dels catorze cons que publica Prisse, aquest és l'únic que està dibuixat invertit.
66. M. DEWACHTER, «Un nouveau type de cônes funéraires», *Revue d'Égyptologie* 32, 1980, p. 140-141.
67. Musée National de Céramique a Sèvres: MNC 22702.
68. Aquest con va ser publicat esquemàticament al *Corpus* sense donar-ne les mesures, perquè en aquell moment els autors les desconeixien.

Un any més tard, Jeanne Bulté[69] aporta una fotografia d'aquest exemplar, a la publicació del catàleg de la col·lecció de Sèvres.

El con que presentem en aquest treball va ser trobat al gener de l'any 2013 en el transcurs de les excavacions realitzades a la zona de Dra Abu el-Naga dins del Proyecto Djehuty, dirigit per José M. Galán que, curiosament, havia publicat uns anys abans[70] un con similar conservat a la col·lecció egípcia de la Real Academia de Córdoba,[71] sense mencionar, però, la diferent orientació dels signes jeroglífics respecte al con publicat al *Corpus*. Fins al moment només tenim notícia de tres exemplars d'aquest con de Merytptah que, amb tota probabilitat, compartirien amb els del seu espòs la decoració de la façana de la tomba.[72]

69. J. BULTÉ, *Catalogue des Collections Égyptiennes du Musée National de Céramique à Sèvres*, París, 1981, p. 74-75, 133, pl. XIII, pl. B. (Bulté anomena Ptahmeryt la destinatària d'aquest con).
70. J. M. GALÁN, «Conos funerarios», *La colección egipcia de la Real Academia de Córdoba*, Còrdova, 1998, 44.
71. Col·lecció egípcia de la Real Academia de Córdoba. Núm. d'inventari: 1981/1/35.
72. Vull agrair a Enric Sullà la lectura pacient del manuscrit i la correcció ortogràfica.

LÀMINA I

Corpus nº 150
© Museo Civico Archeologico di Bologna. Foto: Marco Ravenna.

Corpus nº 211
© Egyptian Museum Cairo. Foto: François Leclère.

Corpus nº 219
© Institut Français d'Archéologie Orientale. Foto: François Leclère.

LÀMINA II

Corpus nº 239
© Egyptian Museum Ciro.
Foto: François Leclère.

Corpus nº 274
© Antikenmuseum Basel
und Sammlung Ludwig.

Corpus nº 303
© Proyecto Djehuty.

LÀMINA III

Corpus nº 327
© Museo Archeologico
Nazionale di Firenze.

Corpus nº 326
© Proyecto Djehuty.

Corpus nº 416
© Proyecto Djehuty.

LÀMINA IV

Corpus nº 336
© Trustees of the British Museum.
Foto: Marcel Marée.

Corpus nº 346
© Trustees of the British Museum.
Foto: Marcel Marée.

Corpus nº 336 i 346
© Trustees of the British Museum.
Foto: Marcel Marée.